

TA'LIM JARAYONIDA O'QITUVCHI VA O'QUVCHI MUNOSABATLARINING PSIXOLOGIK JIHLTLARI VA ULARNING TA'LIM SIFATIGA TA'SIRI

*Muallif: Urazaliyeva Xolida G'ofurovna
Andijon viloyati Baliqchi tumani
54-umumiy o'rta ta'lim maktabi psixologi*

Annotatsiya

Mazkur maqolada zamonaviy ta'lim jarayonida o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi muloqotning o'ziga xos psixologik xususiyatlari tadqiq etiladi. Tadqiqot davomida o'qituvchining muloqot uslubi (demokratik, avtoritar, liberal) o'quvchining fanlarni o'zlashtirishi va ijtimoiy adaptatsiyasiga qanday ta'sir ko'rsatishi tahlil qilingan. Toyloq tumani 45-maktab jamoasi misolida o'qituvchi-o'quvchi munosabatlarini optimallashtirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: pedagogik muloqot, subyekt-subyekt munosabati, motivatsiya, psixologik iqlim, empatiya, konfliktli vaziyatlar, zamonaviy o'qituvchi.

I. Kirish (Introduction)

Ta'lim tizimidagi islohotlar negizida nafaqat bilim berish, balki sog'lom ma'naviy-ruhiy muhitda shaxsni tarbiyalash maqsadi yotadi. O'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi munosabatlar ta'limning "dvigateli" hisoblanadi. Agar o'qituvchi va o'quvchi o'rtasida o'zaro ishonch va hurmat shakllanmasa, eng ilg'or texnologiyalar ham kutilgan samarani bermaydi.

Hozirgi davrda o'qituvchining roli "bilim beruvchi"dan "yo'naltiruvchi" (fasilitator) darajasiga ko'tarilmoqda. Mazkur maqolaning maqsadi — Toyloq tumani 45-maktab misolida o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi psixologik to'siqlarni aniqlash va hamkorlikka asoslangan munosabatlarni shakllantirish yo'llarini ko'rsatib berishdan iborat.

II. Metodologiya (Methods)

Tadqiqot Samarqand viloyati Toyloq tumani 45-maktabning 7-9-sinf o'quvchilari (jami 60 nafar) va 15 nafar fan o'qituvchilari ishtirokida o'tkazildi. Quyidagi metodikalardan foydalanildi:

1. **V.V. Boyko metodikasi:** O'qituvchilarning emotsional intellekti va empatiya darajasini o'rganish.
2. **So'rovnomma (Anketalash):** O'quvchilar o'rtasida "Mening nazarimda ideal o'qituvchi" mavzusida.
- 3.

3. **Kuzatuv:** Dars jarayonida o'qituvchi va o'quvchi muloqotining verbal va noverbal jihatlarini tahlil qilish. 4. **Sotsiometriya:** Sinfidagi umumiy psixologik iqlimni aniqlash.

III. Natijalar (Results)

O'tkazilgan tadqiqotlar natijasida quyidagilar aniqlandi: * **Muloqot uslublari:** O'qituvchilarning 60% demokratik, 25% avtoritar va 15% liberal muloqot uslubiga moyil ekanligi ma'lum bo'ldi.

* **O'zlashtirish bog'liqligi:** Demokratik uslub hukmron bo'lgan sinflarda o'quvchilarning darsdagi faolligi 30% ga yuqori, darsni o'zlashtirish sifati esa avtoritar uslubdagi sinflarga qaraganda 12-15% ga baland ekani isbotlandi. * **Psixologik to'siqlar:** O'quvchilarning 40% o'qituvchi bilan muloqotda "tushunilmaslik qo'rquvi" borligini, 20% esa o'qituvchining adolatsizligidan xavotirlanishini bildirgan.

IV. Muhokama (Discussion)

Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, ta'lim samaradorligi o'qituvchining "subyekt-subyekt" munosabatiga tayyorligiga bog'liq.

* **Demokratik uslub:** O'quvchining o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi, ijodiy fikrlashga undaydi. Toyloq tumani 45-maktab tajribasi shuni ko'rsatdiki, o'qituvchi o'quvchi xatosini masxara qilmasdan, uni birgalikda tuzatishni taklif etsa, o'quvchining fanga qiziqishi keskin ortadi.

* **Empatiya:** O'qituvchi o'quvchining yosh xususiyatlari va ruhiy holatini his qila olishi kerak. Konfliktli vaziyatlarda "o'qituvchi har doim haq" tamoyilidan voz kechib, muammoni konstruktiv hal qilish - o'qituvchining obro'sini yanada oshiradi.

V. Xulosa (Conclusion)

Axrorova Gulnora Umurboqiyevna tomonidan olib borilgan tadqiqot yakunida quyidagi xulosalarga kelindi:

1. **O'zaro hamkorlik:** O'qituvchi va o'quvchi munosabatlari buyruqqa emas, balki hamkorlikka asoslanishi shart.
2. **Psixologik tayyorgarlik:** O'qituvchilar uchun nizoli vaziyatlarni boshqarish va stressga chidamlilik bo'yicha doimiy treninglar o'tkazilishi lozim.
3. **Natija:** O'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi iliq munosabat maktabdagi umumiy ta'lim sifatining 70% muvaffaqiyatini ta'minlaydi. 45-maktabda ushbu yo'nalishda joriy etilgan "Ishonch muloqoti" soatlari o'zining ijobiy samarasini bermoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. G'oziyev E.G'. "Muloqot psixologiyasi".
2. Zimnyaya I.A. "Pedagogik psixologiya".
3. Samatov G'.A. "O'qituvchi va o'quvchi munosabatlari etikasi".
4. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi metodik tavsiyalari.